ПОГОДЖЕНО
Голова Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм

_____ Ігор КЛИМЕНОК

"29" _____ 2026 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Т. в. о. директора Державної наукової установи "Інститут рибного господарства, екології моря та океанографії"

_____ Тетяна АБРАМЯН

"23" _____ 2026 р.

ПРОГРАМА

науково-дослідних робіт
державної наукової установи "Інститут рибного господарства, екології моря та океанографії"

З ВИВЧЕННЯ РІЧОК КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

2026

1. Підстава для розробки програми

Дану програму розроблено на забезпечення виконання тематичного плану прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у сфері рибного господарства за напрямом моніторингу сучасного стану запасів та розробки наукових засад раціонального використання водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах України.

2. Передумови для проведення досліджень

Основною водною артерією Закарпаття є річка Тиса, яка разом із притоками, формує достатньо розгалужену водну мережу і створює різноманітні біотопи для існування різних екологічних груп риб, створюючи унікальні іхтіоцени.

У результаті господарської діяльності людини відбуваються суттєві зміни біотичних та абіотичних умов середовища, котрі зумовлюють переформатування видового та чисельного складу іхтіофауни річок Закарпаття. Викликає занепокоєння стан природних популяцій аборигенних видів риб, таких як струмкова форель, харіус, дунайський лосось, чоп малий. В умовах постійного антропогенного навантаження на водойми Карпатського регіону залишаються надзвичайно актуальними як штучне відтворення цінних видів риб, так і систематичне подальше спостереження за станом їх популяцій у природних умовах.

Роботу зі штучного відтворення цінних видів риб з 2010 року здійснює ДУ "Рибоводний форелевий завод "Лопушно" (далі – Завод).

Завод здійснює штучне відтворення наступних видів риб: струмкова форель (Salmo trutta), дунайський лосось (Hucho hucho), європейський харіус (Thymallus thymallus).

Зарибляються водні об'єкти (водотоки) чотирьох областей Карпатського регіону – Чернівецької, Львівської, Закарпатської та Івано-Франківської областей. З найбільш великих водних об'єктів слід відзначити рр. Тиса, Прут, Стрий, Ріка, Тересва та інші.

Щодо динаміки зариблення річок за останні десять років (за період з 2016 по 2025 роки), можна зазначити наступне.

Динаміка вселення молоді форелі струмкової у водні об'єкти Карпатського регіону демонструвала стабільне щорічне зростання. Якщо у 2016 році обсяги зариблення становили 90.8 тис. екземплярів, то до 2025 року цей показник зріс до 270.6 тис. мальків.

Дунайського лосося вселяли з 2017 року, коли було вперше вселено 2.7 тис. мальків цього виду. Зариблення цим видом також щороку збільшувалось та у 2025 році склало 25.9 тис. мальків.

Штучне розведення харіуса європейського стартувало лише у 2024 році, але обсяги його вселення вже демонструють стрімке зростання. За рік показники збільшилися більш ніж утричі: від 8.8 тис. мальків на початку ініціативи до 28.0 тис. у 2025 році.

Враховуючи, що Завод здійснює свою діяльність вже тривалий період, для управління подальшим процесом вселення водних біоресурсів необхідною є оцінка статусу популяцій видів, якими були зариблені водні об'єкти регіону.

Слід відзначити, що у регіоні мешкають рідкісні та зникаючі види риб, 14 з яких занесені до Червоної книги України.

Саме тому актуальним завданням є проведення комплексних фауністичних досліджень, які, окрім прикладного значення, є важливими у контексті вивчення біорізноманіття річок України.

3. Мета та завдання

Основною метою програми науково-дослідних робіт є вивчення статусу природних популяцій риб у річках Карпатського регіону, та зокрема популяцій видів, штучно відтворюваних ДУ "Рибоводний форелевий завод "Лопушно".

Для досягнення цієї мети планується виконати наступні завдання:

- реєстрація біорізноманіття іхтіофауни та інших видів водних біоресурсів річок Карпатського регіону;
- облік масових видів риб;
- розробка наукових засад та рекомендацій щодо планування діяльності зі штучного відтворення цінних видів риб ДУ "Рибоводний форелевий завод "Лопушно";
- визначення просторового розподілу рідкісних та зникаючих видів риб;
- комплексна оцінка екологічних умов існування водних біоресурсів у річках Карпатського регіону.

4. Район досліджень

Водні об'єкти загального користування Чернівецької, Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей.

5. Термін виконання

Дослідження за даною програмою науково-дослідних робіт здійснюватимуться у період з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2031 року.

6. Зміст та методи досліджень

З метою збору даних та зразків, виходячи зі змісту завдань, наведених у п. 3 даної програми, передбачається здійснення дослідних ловів та застосування інших засобів збору даних на кожному із водних об'єктів.

Дослідні лови можуть здійснюватися протягом календарного року відповідно до Календарного плану застосування знарядь лову (табл.1) із можливим застосуванням на кожному водному об'єкті (річці) наступного набору знарядь лову:

1) мальковий волок з кроком вічка 6.5-8 мм – 1 од.,
2) ятері з кроком вічка 6.5-16 мм – 5 од.,
3) раколовки з кроком вічка 8-16 мм – 5 од.,
4) сітки (ставні, плавні) з кроком вічка 20-70 мм – 5 од.,
5) підйомна сітка "павук" (2×2 м, з кроком вічка 16 мм) – 1 од.

Таблиця 1. Календарний план застосування знарядь лову на водних об'єктах загального користування Чернівецької, Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей

Знаряддя лову	Період застосування
Мальковий волок з кроком вічка 6-8 мм	липень-жовтень
Ятері з кроком вічка 6.5-16 мм	лютий-квітень, серпень-грудень
Раколовки з кроком вічка 8-16 мм	липень-грудень
Сітки (ставні, плавні) з кроком вічка 20-70 мм	лютий-березень, серпень-грудень
Підйомна сітка "павук" (2×2 м, з кроком вічка 16 мм)	лютий-листопад

Для відбору гідробіологічних проб/зразків в рамках даної програми на кожному водному об'єкті (річці) можуть використовуватись наступні знаряддя:

1) дночерпач Петерсена – 1 од.,
2) планктонни сітки (сітка Апштейна або сітка Джеді) – 1 од.,
3) ручний сачок – 2 од.

Для фіксації біологічних об'єктів та стану водних екосистем передбачається використання фото- та відеообладнання.

Також можуть використовуватися відомості, отримані в результаті аналізу уловів рибалок-любителів.

Облікові роботи, збір та обробка іхтіологічних та гідробіологічних матеріалів проводяться відповідно до стандартних (загальноприйнятих) методик (у тому числі за рекомендаціями ФАО/EIFAC Technical Paper No. 33 (Backiel & Welcomme, 1980)), залежно від фізико-географічних та біологічних характеристик водойм.

Визначаються видовий і кількісний склад улову. Залежно від розмірно-вікової структури популяцій видів водних біоресурсів, з кожного улову може відбиратись до 50 особин кожного виду на повний або неповний біологічний аналіз. З кожного улову по кожному виду можуть проводитися масові виміри особин – до 100 екз., у разі можливості (наявності морфологічних ознак) та доцільності – окремо по статі (самці та самиці).

Для подальшої обробки в лабораторних умовах можуть відбиратись проби на плодючість та біологічний матеріал для визначення віку (плавникові промені, луска, отоліти).

Обсяг водних біоресурсів для забезпечення дослідних ловів у календарному році визначається у відповідності до наукових завдань та в рамках лімітів спеціального використання водних біоресурсів на плановий рік.

Види водних біоресурсів, що є об'єктами Червоної книги України, у разі потрапляння до знарядь лову, якнайшвидше повертаються у природне водне середовище існування, у будь-якому вигляді, незалежно від ознак життєздатності.

Шляхом використання зібраних біологічних матеріалів оцінюються статевий та розмірно-масовий склад популяцій, харчування та харчові взаємовідносини та темп росту різних вікових груп риб, стан гонад, плодючість та ефективність нересту.

При проведенні усіх видів дослідних ловів (зборів) та інших видів збору даних/зразків ведуться журнали спостережень, де фіксують дату та місце проведення робіт, знаряддя (обладнання), видовий склад та обсяг уловів, інші зібрані інформацію/дані. Крім того, у журналі спостережень фіксують результати метеорологічних та гідрологічних спостережень (температура води, повітря, напрям та сила вітру).

7. Очікувані результати

У результаті проведення науково-дослідної роботи буде здійснено оцінку статусу природних популяцій риб у річках Карпатського регіону, та напрацьовано наукові рекомендації щодо планування діяльності зі штучного відтворення цінних видів риб ДУ "Рибоводний форелевий завод "Лопушно" на багаторічну перспективу.

8. Звітність та відповідальність

Риба та інші водні біоресурси, виловлені та використані для лабораторних досліджень і не придатні внаслідок цього для подальшого їх використання як біологічної сировини, підлягають списанню за актом відповідно до законодавства.

Заступник директора
ДНУ "ІРГЕМО" з наукової
роботи, канд. біол. наук,
ст. наук. співробітник — Костянтин ДЕМ'ЯНЕНКО